

Hørings svar om miljøkonsekvensrapport og udkast til VVM-tilladelse for Harrestrup Å Vandløbsprojekt (HÅV) i Vigerslevparken. Af John Frisenvænge, Hvidovre.

Trods en stor indsats for at minimere påvirkning: stor risiko for ubodelig skade på vigtige levesteder for flagermuskolonier ved "naturgenopretningsprojektet". Dertil kommer en høringsproces, hvor vigtige informationer holdes skjult.

1. Høringsprocessen.

Indledningsvis vil jeg knytte et par bemærkninger til selve høringsprocessen.

I starten af 2021 blev vi borgere indbudt til at deltage i en forhøring om miljøvurderingsprocessen. Vi fik at vide, at " *Miljøkonsekvensrapporten skal beskrive og vurdere projektets sandsynlige, væsentlige indvirkning på miljøet i bred forstand, dvs. på befolkningen og menneskers sundhed, den biologiske mangfoldighed, jordarealer, jordbund, vand, luft og klima, materielle goder, kulturarv og landskab.*

Men inden miljøkonsekvensvurderingen udarbejdes skal det indkredses nærmere, hvilke specifikke forhold, der skal undersøges i miljøkonsekvensrapporten. Bygherre og myndigheder har lavet et forslag, som fremgår af den vedlagte høringsfolder og det vedlagte afgrænsningsnotat.

Da projektet ligger i både Københavns Kommune og Hvidovre Kommune, er begge kommuner VVM-myndighed på projektet.

Har du bemærkninger til, hvilke miljøforhold der yderligere bør indgå i København og Hvidovre kommuners fælles miljøkonsekvensrapport, så afgiv dine bemærkninger skriftligt her på www.blivhoert.kk eller på Hvidovre Kommunes høringsportal www.hvidovre.dk/Politik/Hoeringer-og-afgoerelser frem til og med den 15.2.2021."

Hvad vi ikke fik at vide var, at en væsentlig del af forundersøgelserne til miljøkonsekvensvurderingen allerede var planlagt og gennemført inden vi fik mulighed for at komme med forslag og informationer, der kunne hjælpe med at "indkredse" disse forhold. Der var derfor ikke mulighed for at påvirke det "forslag", som bygherre og myndigheder havde fremlagt i høring. Det er paradoksalt, at man iværksætter en høring af afgrænsning af miljøkonsekvensrapporten, mens det afgrænsningsnotat, der er i høring, allerede har været fulgt i over et år. Man kan let føle, at man som borger bliver ført bag lyset, når borgerinddragelsen sker så sent i processen. Det er desværre ikke den eneste gang dette er sket.

I forhold til de i dette projekt vigtige forhold om træer og flagermus lå de relevante forundersøgelser på høringstidspunktet allerede i et sent rapportstadium, med endelige versioner dateret 22.02.2021 og 25.03.2021.

Det kan være en formildende omstændighed, at man derved har fået 3 år til den omfattende opgave med at kortlægge flagermusenes rastesteder i Vigerslevparken: 2020, 2021 og 2022. Denne tid er desværre ikke brugt effektivt, som det skal vise sig senere i dette høringssvar. Størsteparten af flagermus- og træundersøgelserne er gennemført i 2020, og disse har sammen med en opfølgning i 2022 ikke resulteret i tilstrækkelig viden om rasteforekomster og kolonier hos de forskellige flagermusarter.

Dertil kommer, at resultaterne kun er fremlagt i en redigeret sammenfatning i den aktuelle høringsproces, mens borgerne ikke får mulighed for at se det bagvedliggende materiale. Dette gælder alle forundersøgelser på naturområdet, der ellers i den grad er i fokus både i kraft af projektets naturforbedrende sigte og de omfattende trærydninger, der planlægges. Det er ikke tillidsvækkende.

2. Miljøkonsekvensrapporten

Herfra skal det handle om selve miljøkonsekvensrapporten (MKR) og forundersøgelserne.

Harrestrup Å projektet har til dels til formål at holde skybrudsvand tilbage, men projektet startede som, og beskrives som, et naturgenopretningsprojekt. Det skaber et særligt ansvar for, at projektet efterlader naturen i en bedre tilstand end udgangspunktet.

Undersøgelser i perioden 2020-2022 er sammenfattet i en miljøkortlægningsrapport, der beskriver naturforholdene, projektets påvirkning af disse og de tiltag, der skal mindske negative konsekvenser af projektet.

Vigerslevparken består i dag groft sagt af græsplæner, et stort antal større og mindre træer, et busklag domineret af snebær og et kanaliseret vandløb. I nyere tid er driften af nogle af græsarealerne ekstensiveret, og der er etableret kvashegn af materiale fra beskæring af buske og opvækst. Vandprojektet kan tilføre området varierede vådområder med glidende overgange mellem det våde og tørre element. En klar naturforbedring.

En del af prisen for disse forbedringer er fældning af op til 400 mindre og større træer (der nævnes tallet 332, med et usikkerhedsinterval på +/- 20%). Foruden den åbenlyse risiko for påvirkning af fugle- og insektliv og træernes rekreative, lokalklimamæssige osv. værdig indebærer dette en risiko for forringelse af levevilkårene for flagermus, der har et vigtigt levested i Vigerslevparken.

Af MKR og Københavns Kommunes oplæg på diverse informationsmøder fremgår, at der er gjort en stor indsats for at mindske antallet af træer, og især antallet af store og naturmæssigt værdifulde træer, der skal fældes som følge af projektet. Kommunen og projektorganisationen skal have ros for dette. Jeg kan også se, at rapporten indeholder afsnit, der er på linje med mine egne kommentarer i mit indlæg i høringsprocessen i 2021. Som erfaren flagermusinventør kender jeg de rammevilkår, som feltarbejde af denne slags er underlagt. Jeg ved hvor svært det kan være at få finansiering og mandskabsressourcer til en fyldestgørende undersøgelse af flagermusforekomster i et stort projektområde. Inden for disse rammer har man sikkert formået at nå frem til det bedst mulige resultat. Men er det godt nok?

Er det tilstrækkeligt til at afbøde de værste konsekvenser for naturen og særligt flagermusbestande?

Ifølge et indlæg i Information 21.10.2021 har Københavns Kommune siden en tragisk ulykke i 2009 "mistet" 800 af de ældste træer fordi de blev betragtet som en risiko. Træer, der må antages at have haft en stor værdi for fugle, insekter, pattedyr, svampe.... Heraf nogle af de vigtigste rastesteder for flagermuskolonier i bl.a. Fælledparken. Bøgetræer kan forventes at leve i 300 år, men de træer som blev fældet i Fælledparken, var på 80-120 år. Gamle træer med værdi for dyrelivet er i praksis uerstattelige på grund af den lange "genanskaffelsestid".

I Vigerslevparken har de biologisk mest værdifulde træer en særlig forhistorie. De fleste af disse vokser langs åen i en zone, der i årtier var lukket for offentlig adgang, idet åen havde status af spildevandsteknisk anlæg. Derfor blev der ikke savet grene af, når sådanne flækkede, og knasthuller fik lov at udvikle sig til hulrum i stammer og grene, hvor stære, mejser og flagermus kunne bosætte sig. Det er hensigten, at den offentlige adgang til åen skal forbedres yderligere ved udbygning af stisystemet. Med den nuværende "sikkerhedspolitik", hvor potentielt farlige træer fjernes længe før de evt. bryder sammen, er det ikke sandsynligt, at sådanne træer opstår igen, når der skal være rekreativ færdsel overalt i parken. De eksisterende hule og gamle træer er en begrænset, og svindende ressource.

EU's Habitatdirektiv har til formål at beskytte de mest truede og sårbare arter og levesteder for arter i unionen. For arter på direktivets bilag 4 må der ikke ske skade på deres såkaldte yngle- og rasteområder. Ifølge senere domstolskendelser gælder dette forbud uanset forringelsens omfang og uanset om arten er stabil, i fremgang eller i tilbagegang. Dette gælder blandt andet for alle arter af flagermus.

Der er gjort en betydelig indsats for at sandsynliggøre at skade på flagermusenes yngle- og rasteområder bliver undgået, men der efterlades imidlertid stor usikkerhed om påvirkningen af flere grunde:

For det første er vidensgrundlaget begrænset og usikkert.

Flagermus flytter meget rundt imellem rastesteder i træer, og sikker påvisning eller afvisning af rasteforekomst ville kræve flere undersøgelser af hvert enkelt træ. Med 3 år til at gennemføre undersøgelser kunne dette være nået, men det synes ikke at være tilfældet.

Omfanget af flagermusundersøgelser er ikke beskrevet i MKR eller andet offentligt fremlagt materiale.

Af teksten i afsnit 11.2.4 fremgår, at rådgiverfirmaet SLA har foretaget flagermusundersøgelser i 2020, men ikke omfang eller metoder. Det fremgår, at der er lyttet og har været brugt lyttebokse (automatisk virkende flagermusdetektorer). Det nævnes desuden at der i 2022 – uden nærmere angivelse af omfang og metoder – er foretaget opfølgende undersøgelser ved specifikke træer. Litteraturlisten sidst i MKR rummer henvisning til dokumentation for SLAs arbejder, men ikke til de opfølgende undersøgelser. Jeg har mundtligt fået at vide, at resultatet af sidstnævnte kun er dokumenteret internt i et GIS-system.

Om resultaterne nævnes fundne arter og nogle vurderinger, hvis kvalitet på grund af den manglende dokumentation ikke kan kontrolleres af udenforstående. Det mest nødvendige resultat – placering af kolonier og andre rastesteder for hver enkelt flagermusart – er der ingen oplysning om i MKR og det offentliggjorte baggrundsmateriale.

I kapitel 11.3.2 om påvirkning af bilag-IV arter beskrives, hvordan de kortlagte træer er inddelt i 4 kategorier. Heraf betegnes træer med hulheder, hvori flagermus kan raste, som kategori 3. Kategori 4 omfatter bekræftede rastesteder. I princippet kunne indplacering i kategori 4 vise det vigtigste resultat af undersøgelserne i 2020 og de opfølgende undersøgelser i 2022. De to kategorier 3 og 4 er imidlertid slået sammen til en enkelt gruppe både i tabellen i MKR og i et offentligt fremlagt notat, der indeholder skitsetegninger med visning af alle de kortlagte træer. Det er således ikke muligt at danne sig et indtryk af undersøgelsesresultat i forhold til rastesteder. I den forstand er arbejdet en total fiasko.

Det er heller ikke muligt at vurdere, om udpegningen af 5 flagermustræer, der skal erstattes ved veteranisering af andre træer, afspejler det reelle omfang af konsekvenser for rastesteder. Alle disse 5 træer hører til de gamle træer langs åen, som besidder en righoldig mængde synlige hulheder. Flagermus kan imidlertid også raste i hulheder, der ikke er synlige fra jorden. Sådanne vil kun kunne findes ved direkte iagttagelse af træet i udflyvningsperioden. Automatiske lyttebokse kan ikke nødvendigvis vise hvilket af to eller flere nærliggende træer, flagermus flyver ud fra. Der kan således være et "mørketal" af rastesteder i træer, der skal fældes, men som ikke har kunnet identificeres som flagermustræer ud fra forekomst af synlige hulheder. Ifølge engelske undersøgelser (Bat Tree Habitat Key databasen) kan flagermus findes rastende i træer med diameter ned til omkring 20 cm og dermed også i væsentlig mindre træer end de træer med diameter over 50 cm, der i dette projekt er vurderet som potentielle flagermustræer.

Det er lykkedes at skaffe rapporten over undersøgelserne i 2020, som altså ikke indgår i høringsmaterialet.

Denne rapport indeholder desværre ingen konkret information om rastesteder eller indikation af sådanne. Det står eksplicit om brunflagermus, at udpegning af kolonitræer er en uoverkommelig opgave. Det var således misvisende, da der på informationsmødet den 20.08.2023 blev sagt at man havde kortlagt flagermusenes rastesteder.

Det fremgår af rapporten, at SLA har optalt parken i 4 delområder og hertil har brugt 4 nætter om sommeren og 2 i sensommeren. Det vil sige, at der i alt har været 6 aftener, hvor man har kunnet registrere udflyvning af flagermus. Dertil kommer 2 lyttebokse pr. nat, dvs. dækning af 8 positioner sommer og 4 positioner sensommer. Dette er naturligvis utilstrækkeligt til kortlægning af rastesteder for flagermus i en så stor og kompleks park.

Brunflagermus er ret så højlydt ved rastestederne, både i koloniernes funktionstid og i august-september. SLAs rapport nævner uden nærmere uddybning, at man har fundet tegn på rasteforekomst af arten. Det nævnes, at der på lyttebokse er registreret sociale kald, som antages at stamme fra hunner, der flyver tilbage til rastestederne for at die deres unger. Men man har ikke fundet anledning til at udpege bestemte træer som rastesteder eller lokalisere områder, hvor disse kunne eftersøges. I hvert fald fremgår sådanne ikke af rapportens kortmateriale. Artens stationære hanners meget markante stemmeytringer i sensommeren er ikke nævnt, men de undersøgelser skulle jo også klares på 2 aftener alt i alt.

I den danske forvaltningsplan for flagermus stilles for forundersøgelse til nye vejanlæg krav om 2-3 undersøgelser fordelt på bestemte perioder igennem året, men det specificeres ikke hvor mange nætter disse skal dække hver især. Dette omfang benyttes også som vejledende standard i andre projektyper. I mange projekter bliver der tale om en nat i hver af de to væsentligste perioder, yngleperioden og sensommeren. I Vigerslevparken var det altså 4 nætter brugt på 1 besøg i hvert af 4 delområder i sommerperioden og 2 nætter brugt på 1 besøg i hvert par delområder i sensommeren. Hver del af parken er dermed kun besøgt på 2 nætter i 2020. Omfanget af de supplerende undersøgelser i 2022 er ukendt.

Til sammenligning kræver påvisning af rasteforekomst af flagermus i et enkelt træ, at man konstant overvåger alle udflyvningsmuligheder fra træet i perioden fra før solnedgang til de mest mørkekrævende arter er fløjet ud, og evt. igen før indflyvningen om morgenen. Ideelt med varmere registrerende kikkert/kamera, da udflyvning af sent udflyvende arter som f.eks. vandflagermus og langøret flagermus kan være umulig at iagttage ved svag lysstyrke. Dvs. mindst en nat pr. træ. Oftest kan antallet af træer til observation dog nedbringes ved forudgående screening af flagermusenes aktivitetsmønster. De gennemførte undersøgelser kunne være sådan en screening. Da flagermus hyppigt veksler mellem forskellige rastesteder, skal undersøgelser med negativt udfald helst gentages flere gange for at være sikre. De supplerende undersøgelser i 2022 kunne være brugt på målrettet eftersøgning af udflyvning fra træer med middel til højt potentiale for rasteforekomst, baseret på resultaterne fra 2020. Af mundtlige oplysninger fra Morten Christensen, WSP, fås det indtryk, at der også der i vid udstrækning blev brugt lyttebokse med den tilhørende usikkerhed om placeringen af de registrerede flagermus. Der blev dog sandsynliggjort forekomst af enkelte kolonier i området.

I forbindelse med en offentlig ekskursion den 6. 09.2023 blev udflyvning af brunflagermus ved iagttagelse omkring solnedgang påvist ved et af de 5 udpegede træer.

Antagelsen af, at alle træer med hulheder er flagermustræer og tilpasning af projektet, så færrest mulige af sådanne skal fældes, kompenserer i en vis grad for denne usikkerhed. På grund af det lave antal i slutresultatet (5) er en usikkerhed på bare 1-2 træer imidlertid relativt stor. Med en veteranisering i forhold 2:1 til fældede værdifulde træer kan antallet af træer, der skal veteraniseres, undervurderes betydeligt.

Dertil kommer, at resultatet af 2020-undersøgelserne ikke muliggør en fyldestgørende vurdering af de enkelte arters forekomst og status i parken. Flere arter er kun repræsenteret ved få lydfiler optaget af automatiske lyttebokse, herunder troldflagermusen. Denne art er både før og efter 2020-undersøgelserne med stor sandsynlighed fundet rastende i området. Foruden ynglefremkomster er der desuden et træk af international betydning, som passerer igennem København, herunder Vigerslevparken.

For det andet inddrages naboarealer, om hvilke vidensniveauet er om muligt endnu ringere, i argumentationen for, at yngle- og rasteområder ikke beskadiges af projektet.

For brunflagermus: *"Det vurderes, at reduktionen af levesteder for brunflagermus i Vigerslevparken med de planlagte afværgeforanstaltninger ikke vil medføre en forringelse af den økologiske funktionalitet for artens levesteder. Dette begrundes med, at der stadig er mange potentielle flagermustræer til rådighed som levesteder i Vigerslevparken såvel som i de nærliggende områder inden for artens aktionsradius samtidig med, at dannelsen af nye levesteder i parken fremmes."*

Tilsvarende anføres for dværgflagermus: *"Arten forventes i udbredt grad at bruge levesteder i de omkringliggende områder, da den er meget tilpasningsdygtig, og derfor vurderes det ikke at påvirke artens økologiske funktionalitet væsentligt at enkelte potentielle flagermustræer bliver fjernet"*

Ved de mig bekendte nyere flagermusundersøgelser i naboområderne Valbyparken, Damhussøen og Damhusengen er der ikke påvist flagermuskolonier i noget videre omfang. Nogle undersøgelser har haft fokus på ganske få træer, der skulle fældes, og for disse er det heldigt, at projekterne ikke førte til skade på rastesteder. Andre gange har undersøgelserne måske ikke været detaljerede nok til at påvise rastesteder for flagermus. Resultatet er imidlertid, at der mangler dokumentation for at der findes velfungerende rastesteder i naboområder, og der mangler dokumentation for at disse er forbundet med rasteområdet i Vigerslevparken. Der er kun antagelser.

I princippet kan særligt brunflagermusen være afhængig af relativt få velfungerende koloniområder i hele Københavnsområdet.

Brunflagermusen har en stor aktionsradius, og dyr fra en enkelt koloni kan søge føde i adskillige kilometers omkreds fra kolonien. Jeg har ikke kendskab til nogen systematisk kortlægning af brunflagermuskolonier i København, og Vigerslevparken er ingen undtagelse. Fælledparken er kendt for sine brunflagermuskolonier. Begge steder er arten trængt på grund af fældning af gamle træer. Foruden det aktuelle projekt er mange gamle træer i Fælledparken, Vigerslevparken og i øvrigt også langs Damhussøen blevet sikkerhedsbeskåret. En nylig undersøgelse af de beskårede træer på Damhusdæmningen kunne ikke påvise tegn på at flagermus rastede i de mere eller mindre døde torsoer. Skaden var da allerede sket.

For dværgflagermusen er argumentet måske mere relevant, da arten har en kortere aktionsradius, er mindre kræsen mht. rastesteder og raster mere spredt i landskabet end brunflagermusen. Men artens konkrete status i naboområderne er lige så ukendt. Denne art påvirkes også af fældning af gamle træer, hvortil kommer nedrivning og isolering af bygninger. Hvis argumentet om de forbundne bestande skulle holde, skulle der vel også skabes nye levesteder af samme kvalitet i de naboområder, som realistisk kunne aflaste Vigerslevparken som rasteområde.

For det tredje benyttes en uafprøvet metode til at kompensere for tab af rastesteder ved træfældning. På baggrund af domstols- og klagenævnsafgørelser har man måttet opgiver en tidligere hyppigt benyttet praksis, hvor man kunne nøjes med at sandsynliggøre, at yngle- og rasteområder blev opretholdt, fordi der var rigeligt med alternative rastemuligheder. Som eksemplerne ovenfor viser, er det heller ikke et holdbart argument. Derfor forsøger man at erstatte tab af rastesteder. Dette har imidlertid to udfordringer, når det

drejer sig om flagermus. For at opretholde rasteområdets økologiske funktionalitet skal nye rastesteder være til stede og taget i brug af flagermusene, inden de gamle rastesteder nedlægges. Men man kan ikke bare skabe funktionelle rastesteder fra den ene dag til den anden. I mange lande har man brugt opsætning af flagermuskasser som erstatning for nedlagte rastesteder, men der er bred enighed om at sådanne ikke er fuldgyltige erstatninger, og kasserne er næsten værdiløse for ynglekolonier eller som overvintringssteder. Indskæring af nye huller i træer synes at have større potentiale, men det er endnu en eksperimentel metode med begrænset dokumentation. Der er aktuelt et større forsøg i gang, og man har i dette tilfælde inddraget mundtlige informationer om foreløbige erfaringer. Men der er mange usikkerheder, og forsøgets resultater er ikke afsluttede eller dokumenterede.

Dertil kommer, at det er urealistisk at forestille sig, at flagermus vil udskifte mangeårige kolonitræer med helt nyskabte huller inden for en tidshorisont på ½-1 år, som der her lægges op til. Igen støtter man sig på ukontrollerbare mundtlige kilder. Det virker mere realistisk, hvis man regner med en årrække før de nye huller – måske – bliver taget i brug. Særligt de hurtigtflyvende brunflagermus synes at have brug for at lytte sig frem til andre flagermus' kald fra hullerne for at opdage disse.

Det virker derfor som ønsketænkning og vildledning, når der på side 139 i MKR skrives: *Det vurderes, at de nye levesteder kan være funktionelle allerede efter et halvt år og at Vigerslevparken således på både kort og længere sigt vil rumme et stabilt eller stigende antal yngle- og rastesteder for brunflagermus af samme kvalitet som i dag.*

For andre arter end dværg- og brunflagermus er argumentet endnu mere usikkert.

MKR er direkte misvisende i omtalen af troldflagermus: *"Troldflagermus er i hele Vigerslevparken kun registreret som enkelte lydfiler eller kortere sekvenser, hvilket tyder på, at arten primært flyver igennem parken og af og til fouragerer. Det vurderes på den baggrund, at arten med lille sandsynlighed bruger parkens træer som yngle- og rastested, og at fældning af træer i forbindelse med projektet derfor ikke vil påvirke den økologiske funktionalitet for troldflagermus."* På en rundvisning den 6. september 2023 oplyste Morten Christensen fra WSP, at de havde sandsynliggjort forekomst af en ynglekoloni af troldflagermus i et af træerne langs åen. Dette understøtter mine egne tidligere observationer af, at troldflagermus var aktiv i parken kort tid efter solnedgang og sandsynligvis havde rastested. Ved sammenligning med SLAs rapport fra 2020 kan det sandsynliggøres, at den vildledende tekst i MKR refererer status, som det så ud efter de tidlige undersøgelser. Det understreger det utilstrækkelige omfang af flagermus-forundersøgelserne, at disse fører til misvisende konklusioner om en arts status og forekomst i området i MKR.

Om de husboende arter sydflagermus og skimmelflagermus anføres: *"Sydflagermus og skimmelflagermus bruger kun bygninger som raste- og ynglested og fældning af træer i Vigerslevparken vil dermed ikke medføre en påvirkning af denne arts raste- og ynglesteder."* Dette er faktisk korrekt, men dertil skal føjes, at parken har værdi som jagtområde, der understøtter bestande, som raster i tilstødende bebyggelse. Jeg har selv observeret jagt af syd- eller skimmelflagermus ved bebyggelse, der grænser til parken, i yngletiden. Dertil kommer observation af skimmelflagermus, der fløj gennem parken mens den kaldte med det lokkekald, som hannerne bruger om efteråret. Der er ikke foretaget nogen vurdering af, om fældning af 300-400 træer kan skade fødegrundlaget for disse to arter i et omfang, så den økologiske funktion af yngle- og rasteområder i den omgivende bebyggelse påvirkes.

For det fjerde er det usikkert, om det skitserede omfang af veteraniseringer er tilstrækkeligt til at sikre en fremtidig adgang til rastesteder for flagermus fremover. Det er besluttet at veteranisere 10 yngre, sunde træer for at skabe fremtidige rastesteder, som erstatning for dem der fjernes. Dette baseres på en erstatning i forhold 2:1 i forhold til de 5 gamle træer, der skal fældes og samtidig er udpeget som flagermustræer. Da

denne udpegning tilsyneladende primært baseres på kortlægning af træer med synlige hulheder og ikke en målrettet eftersøgning af rastesteder, kan der være et "mørketal" i form af lidt yngre træer med højtsiddende hulheder, som ikke kan ses fra jorden. I så fald kan der ske en "under-kompensation", og antallet af egnede rastesteder kan reelt falde. Dette ville gøre konklusionen om bevarelse af yngle- og rasteområder forkert.

Kumulative effekter

Endelig savnes en samlet vurdering af den kumulative effekt af projektrelaterede fældninger, sikkerhedsfældning af andre gamle træer med værdi som rastested for flagermus og reduceret tilgang af nye rastesteder i træer og – for delvist husboende arter – også bygninger. Både forekomsten og udvikling af nye rastesteder i træer trues af præventive sikkerheds-begrundede indgreb. Sådanne indgreb har i mange år været praktiseret over for vejtræer, og Københavns Kommune har siden 2009 udvidet praksis til at omfatte parker med offentlig adgang (de førnævnte 800 træer). Flere kendte rastesteder for flagermus er allerede gået tabt pga. sikkerhedsindgreb, også i Vigerslevparken, og fremtiden for de resterende meget værdifulde træer langs åen er på den baggrund usikker. På længere sigt kan det også mindske udvikling af nye hulheder i træer. Intentionerne i Københavns Kommunes nye træpolitik står over for en dagligdag, hvor bekymring for borgernes sikkerhed vejer tungest. Det sparsomme antal identificerbare flagermustræer i resten af Vigerslevparken er et eksempel på, hvor vanskeligt det er for træer at "få lov" til at udvikle hulheder i en offentlig bypark.

For delvist husboende arter som dværgflagermus er adgangen til hulheder i eksisterende huse desuden truet af energirenoveringer med henblik på større energitæthed, og nye huse bygges helt uden adgang for flagermus og andre hulrugende dyr.

Uden inddragelse af den kumulative effekt af disse negative faktorer kommer projektet til at fremstå som væsentlig mindre problematisk for flagermusbestande, end det formentlig reelt er.

3. Udkast til VVM-tilladelse

VVM-tilladelsen indeholder myndighedernes krav til projektorganisationen.

I forhold til natur, og herunder også træer og flagermus, indebærer dette følgende vilkår:

1. Der skal laves nye hulheder i 10 eksisterende blivende ældre træer i Vigerslevparken, som erstatning for de 5 flagermustræer som fældes (hulheder etableres i forholdet 1 til 2). Hulhederne skal laves minimum et halvt år inden fældning af flagermustræer, så hulhederne er modnede og egnede som yngle- og rastesteder for flagermus.
2. Flagermustræer må kun fældes inden for perioden 1. september til 30. oktober. Før fældning skal det undersøges af flagermuskyndig ekspert om træet rummer rastende flagermus. Hvis der findes rastende Flagermus, da skal de udsluses før fældning i henhold til miljøministeriets forvaltningsplan for flagermus.
3. Der skal desuden genplantes træer i Vigerslevparken svarende minimum til det antal træer der fældes.

Ad. 1: Det væsentligste tiltag til opretholdelse af økologisk funktionalitet for flagermus. I forhold til beregningen af antal nødvendige erstatnings-huller og sandsynligheden for at nye hulheder er "modnede"

og egnede for flagermus, se tidligere afsnit i dette høringssvar. Miljøstyrelsen har i tidligere kommunikation omkring rastesteder anført, at nye rastesteder også skal være antaget for at man kan tale om vedvarende opretholdelse af økologisk funktionalitet. Der stilles intent vilkår om dokumentation af dette. Med de urealistiske antagelser og manglende vilkår om dokumentation af effekt er dette vilkår utilstrækkeligt.

Ad. 2: Vilkår af betydning for individbeskyttelsen. Udkastet til VVM-tilladelse gentager her et allerede lovmæssigt bestemt forhold, der fremgår af Artsfredningsbekendtgørelsen, nemlig at hule træer kun må fældes i de nævnte to måneder. Flagermustræer er i MKR defineret som træer der enten har påviste rasteforekomster eller fund af hulheder i øvrigt. Der er således i vid udstrækning ikke tale om et vilkår men en vejledende tekst. Dog indeholder tilladelsen et påbud: ved fund af flagermus i et træ på fældningstidspunktet skal der foregå udslusning, hvorimod andre løsningsmuligheder, f.eks. "soft felling" dermed udelukkes. Vilkåret skyldes, at fældning af træer med rastende flagermus vil være lovstridig, pga. enten forstyrrelse eller risiko for forsætligt drab.

Ad. 3. Der stilles ingen krav ud over at antallet som minimum skal modsvare antallet af træer, der fældes. Da man ikke kan regne med at ethvert nyplantet træ får et langt liv, kan dette krav endda siges at være i den konservative ende. Plantevalg mv. overlades til projektorganisationen. Genplantning af træer vil i øvrigt ikke have betydning for flagermus' rastemuligheder før om flere årtier.

Flere af de tiltag, der i MKR nævnes som planlagte afværgeforanstaltninger, er enten ikke reguleret ved vilkår i udkastet til VVM-tilladelse, eller også afviger vilkårene væsentligt fra teksten i MKR. Sådanne gennemgås i det følgende:

MKR, kapitel om afværgeforanstaltninger	VVM-tilladelse
Plantning af nye træer, der sikrer træer som levested på lang sigt samt indførsel af et mere varieret træartsvalg med fokus på arter der tiltrækker insekter, fugle og andet dyreliv	Der skal desuden genplantes træer i Vigerslevparken svarende minimum til det antal træer der fældes.
Veteranisering af udvalgte træer. Mindst to træer veteraniseres for hvert flagermustræ der fældes. Veteraniseringen og skabelse af nye levesteder kan være funktionelle allerede efter et halvt år. Fremme af levesteder for flagermus i eksisterende og blivende træer. Dette kan bl.a. ske ved at uddybe grenhuller og inokulere med svampe der på lang sigt vil skabe hulheder.	Der skal laves nye hulheder i 10 eksisterende blivende ældre træer i Vigerslevparken, som erstatning for de 5 flagermustræer som fældes (hulheder etableres i forholdet 1 til 2). Hulhederne skal laves minimum et halvt år inden fældning af flagermustræer, så hulhederne er modnede og egnede som yngle- og rastesteder for flagermus. <i>(Ikke nævnt)</i>
For potentielle flagermustræer som ikke kan bevares, skal der udarbejdes en plan for fældning der sikrer, at der ikke opstår forsætlig skade på individer, som beskrevet i afsnit 11.3.2 11.3.2: For flagermustræer som ikke kan bevares, skal der udarbejdes en plan for fældning der sikrer, at der ikke opstår forsætlig skade på individer. Forud for fældning	Flagermustræer må kun fældes inden for perioden 1. september til 30. oktober. Før fældning skal det undersøges af flagermuskyndig ekspert om træet rummer rastende flagermus. Hvis der findes rastende Flagermus, da skal de udsluses før fældning i henhold til miljøministeriets forvaltningsplan for flagermus.

<p>undersøges træet af en biolog for at finde ud af, om der er hulheder og eventuelt koloni af flagermus i træet.</p> <p>Hvis træet rummer rastende flagermus, kan træet kun fældes efter dispensation fra Miljøstyrelsen. Flagermus skal da udsluses før fældning, eller træet skal fældes om natten, hvor dyrene er aktive og kan finde andet opholdssted. Fældning af træer med koloni af flagermus skal udføres i samarbejde med en vildtkonsulent fra Naturstyrelsen.</p>	
<p>Eksisterende flagermuskasser i træer udpeget til fældning fjernes og flyttes til nye egnede træer. Nedtagningen foretages i en periode, hvor potentielle rastende flagermus ikke forstyrres.</p>	<p><i>Flagermuskasserne er ikke nævnt, hverken i VVM-redegørelse eller i baggrundsnotater.</i></p>
<p>Under anlægsarbejdet må der kun benyttes lys af varme lysfarver for at undgå negativ påvirkning på flagermus og insekter. Lys anvendes primært i vinterperioden og vil været slukket i perioder uden aktivt arbejde.</p> <p><i>Uddybning fra andet steds i MKR:</i> Arbejdspladsls vil generelt kun blive anvendt i vinterhalvåret, og det skal derfor sikres, at lyset ikke peger ud fra arbejdspladsen og rammer omkringstående store træer direkte, samt at lyset slukkes uden for arbejdstid. Arbejdslys skal desuden være af en varm lysfarve, idet hvidt og blåt kortbølget lys påvirker insekter og dermed flagermusene negativt. Det vurderes på den baggrund, at midlertidigt lys i vinterhalvåret ikke vil påvirke flagermus i vinterdvale væsentligt (SLA, Bilag 12b, 2021).</p>	<p><i>Ikke nævnt under vilkår. I VVM-tilladelsens redegørelsesdel står: Det er desuden en del af projektet, at der vil blive taget hensyn til flagermusene under anlægsfasen eksempelvis brug af mere skånsomt gult lys. Men altså ikke et myndighedskrav og dermed noget, der i princippet kan blive fraviget.</i></p>
<p>Under anlægsarbejdet må der ikke være oplagringspladser eller skurvogne inden for 100 meter omkring flagermustræerne. I yngletiden (20 juni til 8 august) bør støjende aktiviteter i en radius af ca. 100 meter omkring flagermustræerne helt undgås.</p> <p><i>Uddybning fra andet steds i MKR:</i> Omkring flagermustræer vil der blive taget særlige hensyn så støjende aktiviteter begrænses mest muligt. F.eks. vil der ikke være oplagringspladser eller skurvogne inden for 100 meter omkring flagermustræerne. I yngletiden (20 juni til 8 august) bør støjende aktiviteter i en radius af ca. 100 meter omkring flagermustræerne helt undgås.</p>	<p><i>Ikke nævnt i VVM-tilladelsen.</i></p>

Tilsvarende nævnes en række andre tiltag af mere generel betydning for natur og biodiversitet også i MKR, uden at blive reguleret i udkastet til VVM-tilladelse.

Anvendelse af fældede stammer i parken, hvor de får lov at blive nedbrudt naturligt og blive levested for svampe og insekter. Dette kan især blive relevant for de store hængepile langs vandløbet.	<i>(Ikke nævnt. Forholdet har betydning for generel biodiversitet snarere end flagermus)</i>
Øge variationen i levesteder og arter gennem det nye landskabsdesign for at styrke biodiversiteten generelt. Dette blandt andet ved at øge variationen i terræn og mikroklima, variation i jordbundsforhold, udsåning af arter fra tilsvarende lokale naturtyper, ekstensiv naturpleje langs vandløbet, engarealet og på udvalgte områder, der i dag plejes som brugsplæne.	<i>Ikke nævnt</i>

MKR indeholder i tekstafsnittet om biologisk mangfoldighed nogle anbefalinger, der ikke nævnes som afværgeforanstaltninger. Disse er heller ikke nævnt i udkastet til VVM-tilladelse, og deres realisering er dermed endnu mere usikker:

<i>Om brunflagermus:</i> Nye levesteder bør derfor etableres i høje træer, som har god plads rundt om (Naturstyrelsen, 2013).	<i>Ikke nævnt</i>
Langs vandløbet fjernes en del blomstrende træer (pil, mirabel mm) som er vigtige for insekter og dermed for flagermusenes fødegrundlag. Projektet planlægger, hvor det er muligt at efterlade udvalgte hængepil langs vandløbet, da piletræer er i stand til at skyde på ny selv, når træet er fældet og dermed fortsat bidrage til flagermusenes fødegrundlag. Det vurderes, at det samlede jagtområde for alle arter af flagermus observeret i Vigerslevparken er så stort, at denne mindre og midlertidige påvirkning ikke har væsentlig betydning for de eksisterende bestande af flagermus.	<i>Ikke nævnt</i>
Udviklingen i plantesamfund og særligt tagrør bør overvåges for at fastlægge niveau for vedligeholdelse således, at der skabes en balance imellem rekreative, biologiske og afvandingsmæssige interesser. Undersøgelser af flagermus bør indgå i Københavns Kommunes løbende registrering af naturtilstanden af byens parker.	<i>Ingen vilkår om overvågning. Dette kan skyldes den sædvanlige bekymring for at overvågning demonstrerer usikkerhed om effekt.</i>

Afsnittet om overvågning i kapitlet om biologisk mangfoldighed indeholder ingen tiltag til at sikre, at bestandene af de berørte flagermusarter ikke lider overlast. Udkastet til VVM-tilladelse indeholder ligeledes ingen vilkår om overvågning og dokumentation. Om overvågning står der i MKR:

Udviklingen i plantesamfund og særligt tagrør bør overvåges for at fastlægge niveau for vedligeholdelse således, at der skabes en balance imellem rekreative, biologiske og afvandingsmæssige interesser. Undersøgelser af flagermus bør indgå i Københavns Kommunes løbende registrering af naturtilstanden af byens parker.	<i>Ingen vilkår om overvågning.</i>
---	-------------------------------------

I begrundelsen for vilkårene refererer teksten i VVM-tilladelsen flere gange til at noget er indeholdt i projektet, for eksempel at der vil blive taget hensyn til flagermusene i anlægsfasen. Nogle af disse forhold er nævnt i MKR uden at VVM-tilladelsen indeholder noget påbud eller regulering af forholdet. Uden klare myndighedskrav kan der opstå uklarhed om bygherrens implementering af tiltagene i praksis, og det er svært at håndhæve afvisninger.

De stærkt begrænsede vilkår i VVM-tilladelsen skal ses i lyset af, at Københavns Kommune er både myndighed (sammen med Hvidovre Kommune), grundejer og projektansvarlig bygherre. Der er dermed stor risiko for interessesammenblanding, særligt når de stillede vilkår er så vage.

4. Afsluttende bemærkninger

Naturgenopretningsprojektet langs Harrestrup Å har været genstand for en grundig undersøgelse og vurdering af konsekvenser for bl.a. de strengt EU-beskyttede flagermus – i hvert fald efter dansk standard.

Imidlertid medfører manglende undersøgelser af flagermusbestandenes status og rastesteder i kombination med vurderinger, der baseres på antagelser i stedet for dokumenterbar viden, at de reelle konsekvenser er ukendte. Både i forhold til påvirkede arter, antallet af rastesteder der nedlægges og status for de berørte arter i Vigerslevparken og andre nærliggende mulige rasteområder. Dermed mangler den i forhold til Habitatdirektivet krævede høje grad af sikkerhed for, at yngle- og rasteområder for flagermus ikke beskadiges.

I kombination med øget risiko for sikkerhedsfældning af de resterende værdifulde træer pga. facilitering af offentlig færdsel nær disse og lav sandsynlighed for udvikling af tilsvarende værdier fremover af samme grund, vil antallet af rastemuligheder for flagermus stik imod det i MKR anførte sandsynligvis fortsætte med at falde. I så tilfælde vil MKR være direkte misvisende i sin hovedkonklusion.

Det skal her tilføjes, at der ikke i MKR eller i udkast til VVM-tilladelse lægges op til at kvalitetssikre projektets tiltag gennem målrettet effektovervågning. I lyset af den manglende basisviden om de enkelte arters rastesteder og bestandsstørrelser i parken vil det også være umuligt at dokumentere fremtidige ændringer i arternes status.

I lyset af disse negative faktorer er det desuden ekstra vigtigt, at projektet sammen med Københavns Kommunes øvrige forvaltning af Vigerslevparken arbejder målrettet på at sikre en uændret eller stigende forekomst af træhulheder i dette vigtige kerneområde for flere flagermusarter. Dette burde indgå som målsætning i diverse planer og strategipapirer, herunder den nyligt vedtagne udviklingsplan for Vigerslevparken. Dette er ikke tilfældet i dag.

Det skal desuden kritiseres kraftigt, at høringsmaterialet ikke omfatter dokumentation for de bagvedliggende feltundersøgelser og vurderinger, herunder vigtige baggrundsrapporter. Noget af det vigtige materiale om flagermusundersøgelser (supplerende undersøgelser i 2022) er tilsyneladende ikke sammenfattet i notater, der kan give et indtryk af metoder, omfang og detaljerede resultater. Andet findes kun nævnt i litteraturlisten i MKR, men ikke i det fremlagte høringsmateriale. Et hurtigt opslag på arter.dk viser, at artsfundene i de nu 3 år gamle flagermusundersøgelser fra 2020 endnu ikke er gjort tilgængelige for offentligheden og andre miljøkonsekvensvurderinger. Det samme gælder resultaterne af de nu 1 år gamle supplerende undersøgelser.

Dertil kommer, at de væsentligste forundersøgelser af flagermus allerede var gennemført året før projektets første offentlige høringsfase. Dermed blev borgerne reelt ført bag lyset, når man blev bedt om at komme med forslag til afgrænsning af miljøvurderingsprocessen.

Kvaliteten af vidensgrundlaget er en væsentlig parameter i mange afgørelser fra klagenævnene (Planklagenævnet og Miljø- og fødevareklagenævnet), og indsigt i tilvejebringelsen af dette er derfor afgørende for borgernes vurdering af miljøvurderingsarbejdets kvalitet. Skade på flagermusenes levesteder og utilstrækkeligt grundlag for vurdering af selvsamme er potentielt retlige mangler, der kan gøre en miljøkonsekvensrapport ugyldig. Derfor er det påfaldende, at Københavns Kommune har valgt kun at offentliggøre konklusioner af flagermusregistreringsarbejdet, mens de bagvedliggende informationer er hemmeligholdt. Særligt i lyset af projektets karakter af omfattende forandringer i en offentlig park og den modvilje mod projektet, som dette kan medføre fra offentligheden.

Hvidovre, 11.09.2023.

John Frisenvænge.